

Over de aard van de economische wetenschap

Als sinds het uitbreken van de crisis staat de economische wetenschap ter discussie. Een punt van kritiek is dat economen niet altijd tot hetzelfde advies komen. Is dat niet vreemd en doet dat geen afbreuk aan het beeld van de economische wetenschap als een in zekere mate exacte wetenschap?

De economische wetenschap begon met het verschijnen in 1776 van het boek *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations* van Adam Smith, vooral bekend als filosoof. Economie was toen sterk met moraal en ethiek verbonden. De kentering kwam aan het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw. Toen werden economisch handelen en waarden als afzonderlijke categorieën beschouwd. Tijdens het interbellum ontstaat een kwantificering van de economie. Door de Tweede Wereldoorlog wordt dit proces van kwantificering versneld; wiskundige technieken worden dan gebruikt voor het optimaliseren van maatschappelijke problemen. Een voorbeeld is de vraag of het verstandiger is schepen afzonderlijk of in konvooien onder bescherming de Atlantische Oceaan over te sturen. Wiskunde wordt zo de gemeenschappelijke taal van de economische wetenschap.

Na de oorlog zet de trend door om economie als exacte wetenschap te zien. Voorbeelden zijn de algemene evenwichtstheorie en het concept van rationele verwachtingen. Vaak wordt verondersteld dat de economische agent onrealistisch veel weet. Vandaar dat er binnen de economie alternatieve stromingen zijn opgekomen, waardoor de economische wetenschappen weer minder exact zijn geworden. Voorbeelden zijn gedragseconomie, dat veel inzichten uit de psychologie haalt; institutionele economie dat het belang van instituties benadrukt, en cultuur en economie waarin het belang van verschillen in waardepatronen tussen groepen centraal staat.

Met welke wetenschap is economie dan het beste te vergelijken? De medische wetenschap is in mijn ogen een goede kandidaat. In beide vakgebieden gelden bepaalde wetmatigheden maar spelen psychologische aspecten ook een rol. Bovendien is de toepasbaarheid van de inzichten uit deze wetenschapsgebieden afhankelijk van de context. De medische wetenschap vertelt ons dat roken de gezondheid aantast. Veel intensieve rokers krijgen op den duur longkanker en overlijden eraan. Maar lang niet iedereen moet roken met de dood bekopen; sommige notoire rokers worden heel oud. Vanuit economisch oogpunt kan het afsluiten van een

EELKE DE JONG

*Hoogleraar aan de Radboud
Universiteit Nijmegen*

lening een goede beslissing zijn. Het geeft bijvoorbeeld aan degene die een productief idee heeft de mogelijkheid dit idee te verwezenlijken. Maar het ongelimiteerd aangaan van schulden is weer niet goed. Het is echter niet precies aan te geven waar de grens ligt.

De ene onderneming kan meer schulden torsen dan de andere. Evenzo kan het ene land een grotere schuld aan dan het andere. Dit hangt af van de omvang van het land, de mate van ontwikkeling en het groeipotentieel.

In de medische wetenschap staat de gewenste behandeling niet altijd van tevoren vast. Dit hangt af van wat de patiënt of het publiek in het algemeen wenselijk vindt en in andere gevallen van het specialisme van de betrokken medicus. In sommige landen vindt men een bezoek aan de huisarts niet geslaagd als deze geen medicijnen voorschrijft. Nederlanders hebben eerder een afkeer van medicijnen en verwachten sneller een ander middel. Een aantal jaren geleden publiceerde het NRC Handelsblad een vergelijking naar de behandeling van heupoperaties in Nederland, België, Duitsland en Engeland. Dit onderzoek laat grote verschillen zien. Zowel patiënten als artsen hebben een andere verwachting over bijvoorbeeld de lengte van de opname. Vergelijkbare verschillen bestaan er ook in de economie. De ene economie wordt veel meer dan de andere gekenmerkt door marktwerking. Dit beïnvloedt het denken van economen. Een econoom uit een vrij centraal geleid land zal snel pleiten voor beperkingen van de markt, bijvoorbeeld door een transactiebelasting. Frankrijk wordt relatief centraal geleid, zowel in het bedrijfsleven als in de politiek. Duitsland is een federatie en men hecht aan het ordo-liberalisme: marktwerking onder strenge regels. Dit fundamentele verschil van inzicht in de werking van een economie heeft de huidige Europese crisis verergerd.

Het specialisme of de ervaring kan een rol spelen. Een chirurg zal eerder adviseren een operatie uit te voeren dan een niet-snijdende specialist. Een parallel in de economie is het pleidooi van de Amerikaanse topeconoom Rajan om de Amerikaanse minister van Financiën niet uit de financiële experts van Wall Street te selecteren. Onwillekeurig zal deze de belangen van Wall Street behartigen en die hoeven niet samen te vallen met die van de staat.

Samenvattend, het idee dat economische wetenschap goed te vergelijken is met de exacte wetenschappen is een naoorlogs verschijnsel dat al op zijn retour is. Een vergelijking met de medische wetenschap is vaak meer verhelderend. Beide hebben gemeen dat ze algemene wetmatigheden proberen te ontdekken en deze in concrete situaties moeten toepassen.